

ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ
ART & CULTURE

มหากาพย์ของอุษาคเนย์

ทำวฮ่ง ฮ่ง ขุนเจือง วีรบุรุษสองฝั่งโขง

รวมบทความวิชาการเยี่ยมยอดของ
มหาสิลา วีระวง (นักปราชญ์ลาว)
จิตร ภูมิศักดิ์ • ศรีศักร วัลลิโภดม
ดวงเดือน บุนยวง (นักวิชาการลาว)
ประคอง นิมมานเหมินท์ • ธิดา สาระยา
สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการ

ศิลปวัฒนธรรม
ART & CULTURE

ฉบับพิเศษ

ท้าวฮุ่ง
ขุนเจือง

สำนักพิมพ์

มติชน

อรุณ บุญศิริ

ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ
ART & CULTURE

มหากาพย์ของอุษาคเนย์

ท้าวฮุ่ง ขุนเจือง วีรบุรุษสองฝั่งโขง

รวมบทความวิชาการเยี่ยมยอดของ

มหาสิลา วีระวง (นักปราชญ์ลาว)

จิตร ภูมิศักดิ์ ◦ ศรีสักร วัลลิโภดม

ดวงเดือน ขุนยาวง (นักวิชาการลาว)

ประคอง นิมมานเหมินท์ ◦ ธิดา สาระยา

สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการ

ราคา ๑๕๐ บาท

ISBN 974-7115-64-6

ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ

มหากาพย์ของอุษาคเนย์

ท้าวสูง ขุนเจือง

วีรบุรุษสองฝั่งโขง

สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการ

จัดพิมพ์รวมเล่มครั้งแรก **สิงหาคม ๒๕๓๘**

สำนักพิมพ์ **มติชน** บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน)

๑๒ ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาณิเวศน์ ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๕๐๐

โทรศัพท์ ๕๕๐ ๐๐๒๑, FAX 954 3162

จัดจำหน่ายโดย **บริษัท งานดี จำกัด**

โทรศัพท์ ๕๕๐ ๐๐๒๑ ต่อ ๓๒๑๐ FAX 589 7183

พิมพ์ที่ **บริษัท พิมพ์เศ พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด**

๕๗-๑๐๑ แพร่งสรรพศาสตร์ ถนนตะนาว กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

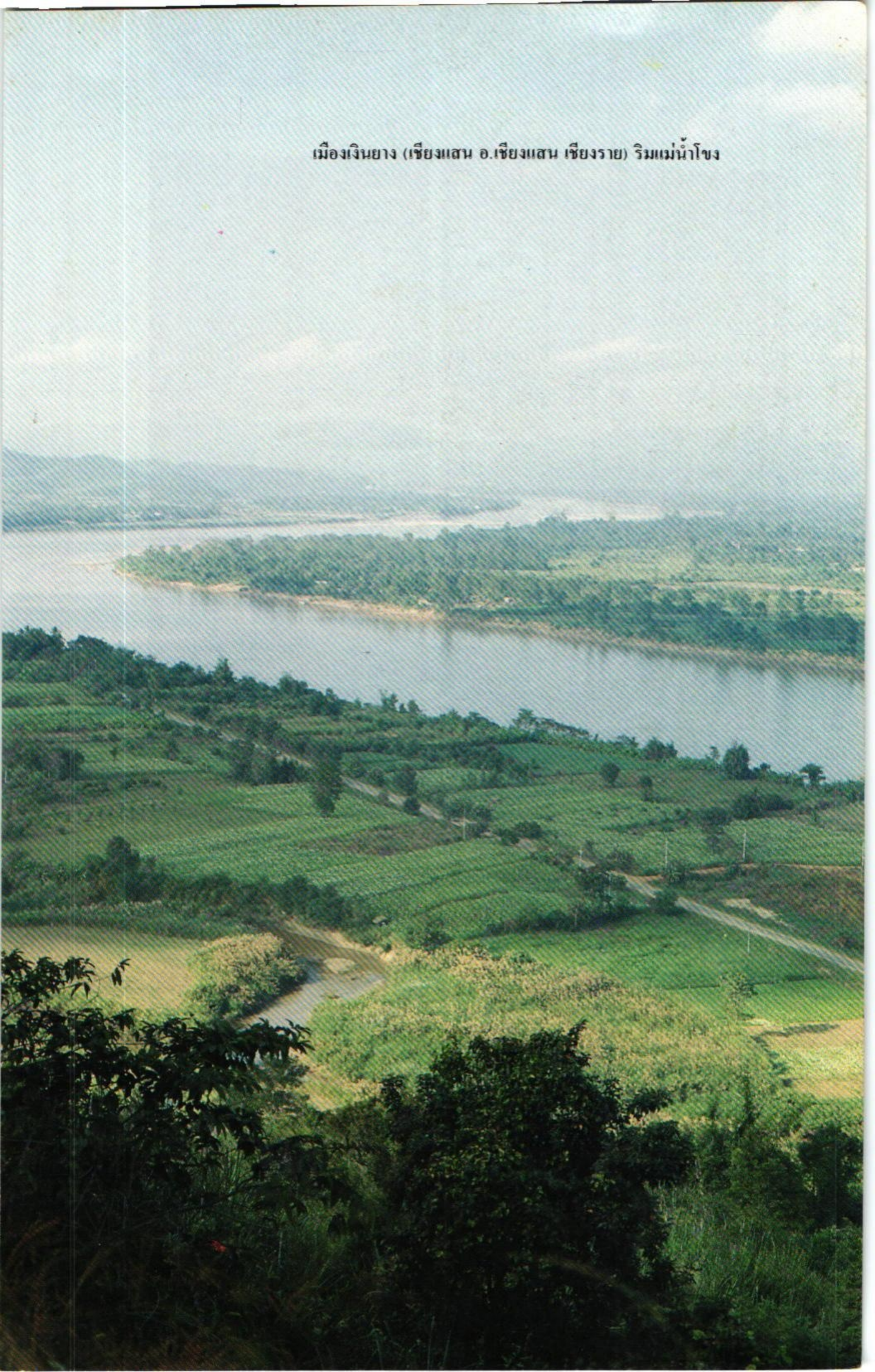
โทรศัพท์ ๒๒๓ ๑๕๗๑-๕, ๒๒๓ ๓๕๕๘-๕

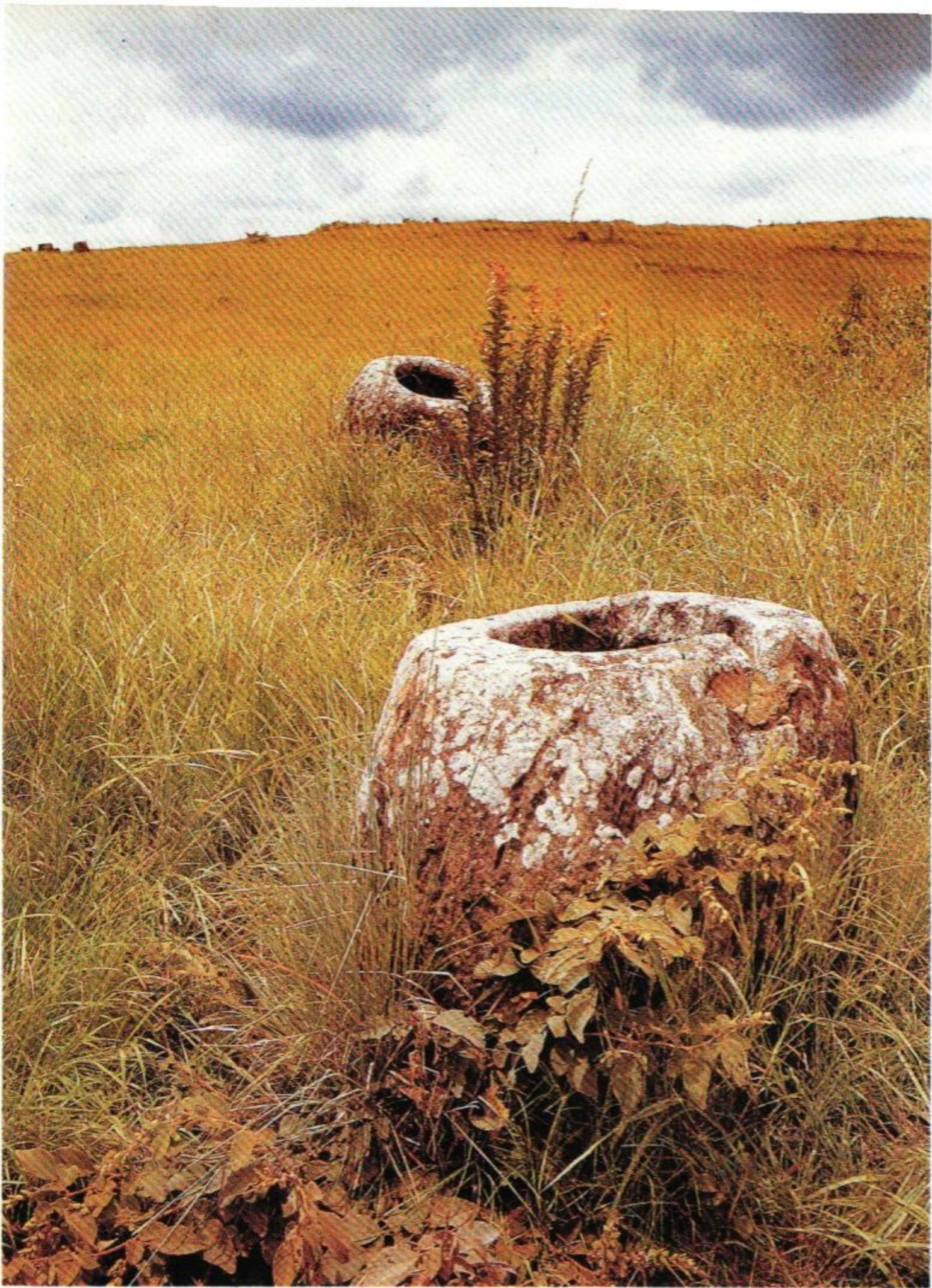
นายไพโรจน์ สายท่อม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

สารบัญ

- คำนำเสนอ : महाकाव्यของอุษาคเนย์ ๑๖
ท้าวฮุ่ง ขุนเจือง วีรบุรุษสองฝั่งโขง
สุจิตต์ วงษ์เทศ, กรุงเทพฯ
-
- มหากาพย์เรื่อง ท้าวบาเจือง : महाकाव्यสองฝั่งโขง ๗๖
ประคอง นิมมานเหมินท์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
-
- ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง ๙๖
มหาสิลา วีระวง, เวียงจันทน์
-
- ขุนเจือง : ชาวเสียมแห่งลุ่มแม่น้ำกก ๑๑๘
จิตร ภูมิศักดิ์, กรุงเทพฯ
-
- จาก-หนังสือเก่า ถึง-ขุนเจือง ในพรมแดนของชนชาติ ๑๕๐
ธิดา สาระยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
-
- แนวคิดและอุดมคติในมหากาพย์ ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง ๑๘๒
ดวงเดือน บุญยาว เขียนเป็นภาษาลาว
ชาย โพธิ์สิตา แปลเป็นภาษาไทย
-
- ขุนเจือง ผู้นำร่วมทางวัฒนธรรมของคนในลุ่มน้ำโขงตอนต้น ๒๒๗
ศรีศักร วัลลิโภดม, มหาวิทยาลัยศิลปากร

เมืองเงินยาง (เชียงใหม่ อ.เชียงใหม่ เชียงราย) ริมแม่น้ำโขง

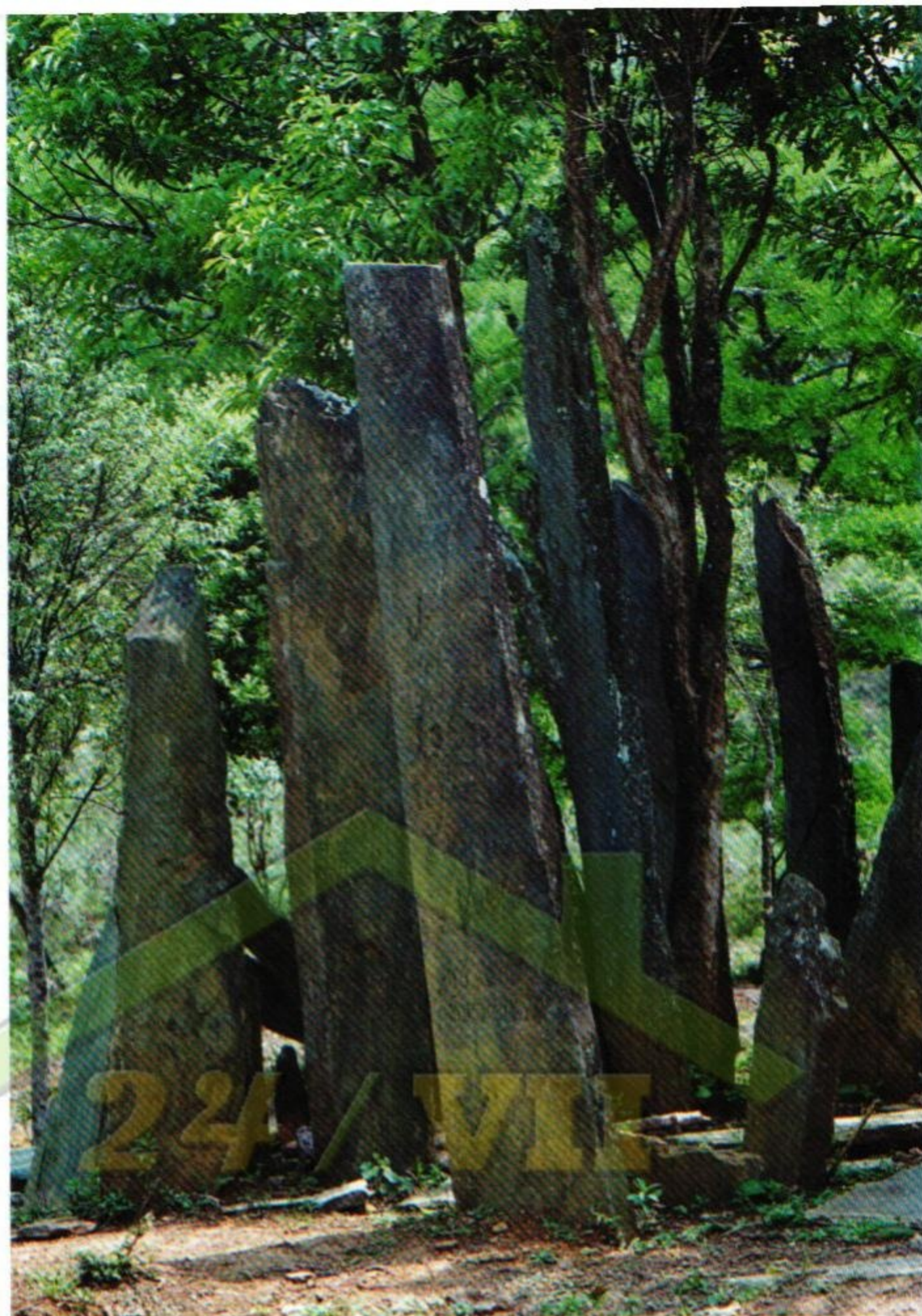

ไหหินที่ทุ่งไหหิน แขวงเชียงขวาง ประเทศลาว ชาวบ้านเรียก "ไหเจือง"

แผ่นหินที่ปิดปากหลุม
ซึ่งชาวบ้านขุดขึ้นมา
ทำเป็นที่นั่ง
อยู่ในบริเวณป่าหินตั้ง
เมื่อเดือนเมษายน ๒๕๓๘)

หินตั้งกลุ่มใหญ่อยู่ตามเส้นทางป่าคา-นาแล แขวงหัวพัน
(ภาพโดย ดวงเดือน บุญยาวง เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๓๘)

“ข่า” หรือลาวเทิงในลาว ยังมีประเพณีตีฆ้องหรือ “พาน”

บ้าน “ข่า” หรือลาวเทิงในลาว

“ข่า” หรือลาวเทิงในลาว

โลงศพของ “ข่า” หรือลาวเทิงในลาว

คำนำเสนอ :

มหากาพย์ของอุษาคเนย์

ท้าวฮุ่ง ขุนเจือง

วีรบุรุษสองฝั่งโขง

สุจิตต์ วงษ์เทศ

กรุงเทพฯ

ท้าวฮุ่ง หรือ ขุนเจือง เป็นชื่อของ “วีรบุรุษทางวัฒนธรรมข้าม
พรมแดนเผ่าพันธุ์สองฝั่งโขง” (ฮุ่ง ก็คือ รุ่ง หมายถึง สว่าง, สุกใส /
เจือง หรือ เจื่อง หรือ เจียง หมายถึง จอม, ยอดเยี่ยม, เป็นเอก)
ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวรรณกรรมไทยสมัยโบราณ

ยุคแรก ๆ เรื่องท้าวฮุ่งขุนเจืองคงเป็นคำบอกเล่าของผู้คนเผ่าพันธุ์
ต่าง ๆ มาก่อน ต่อมาพวกตระกูลไทย-ลาว เอาคำบอกเล่ามาเรียบเรียง

แล้วบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในรูปของร้อยแก้วกับร้อยกรอง ทำให้เรื่องของท้าวฮุ่งฯ เป็นที่รับรู้แพร่หลายออกไปอย่างกว้างขวาง มีความสำคัญทั้งในแง่ประวัติศาสตร์และวรรณคดี

ประเพณีการเรียบเรียงเรื่องต่าง ๆ เป็นลายลักษณ์อักษรในรูปของ "ตำนาน" มีหลักฐานว่าเริ่มขึ้นในล้านนาประเทศเมื่อราวหลังพุทธศตวรรษที่ ๒๐ (หลัง พ.ศ. ๑๕๐๐) หลังจากนั้นประเพณีนี้แพร่หลายไปเป็นแบบอย่างให้บ้านเมืองทางลุ่มน้ำโขงกับลุ่มน้ำเจ้าพระยาและที่อื่น ๆ ฉะนั้นเรื่องท้าวฮุ่งฯ ทั้งที่เป็นร้อยแก้วกับร้อยกรองจึงเรียบเรียงขึ้นหลัง พ.ศ. ๑๕๐๐ แล้วแต่งเติมเสริมต่อกันเรื่อย ๆ มา ทำให้เรื่องท้าวฮุ่งฯ แต่ละฉบับมีรายละเอียดแตกต่างกันบ้าง

หนังสือโคลงเรื่องท้าวฮุ่งหรือขุนเจืองแต่งด้วยฉันทลักษณ์ "โคลงสองฝั่งโขง" เกือบ ๕,๐๐๐ บท บรรดากลุ่มชนสองฝั่งโขงเรียก "หนังสือเจือง" และ จิตร ภูมิศักดิ์ มีความเห็นว่าเป็นวรรณคดีประเภทที่จะต้องเรียกว่า "มหากาพย์" เพราะเป็นวรรณคดีที่เล่าเรื่องวีรบุรุษด้วยภาษาโบราณอย่างยิ่ง นับว่าโบราณกว่าวรรณคดีเรื่องใด ๆ ในอีสาน และยังมีร่องรอยที่แสดงว่าภาษาที่ใช้เป็นภาษาทางล้านช้างหลวงพระบาง แต่บางคำก็หลือมล้ำเข้าไปเป็นภาษาของไตโยนหรือไตยวน คือภาษาแบบไทยโยนกหรือล้านนา

จิตรเชื่อว่า เป็นวรรณคดีที่แต่งขึ้นในบริเวณล้านช้างหลวงพระบางในสมัยโบราณ อย่างต่ำก็ต้องราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๕ ขึ้นไป นั่นคือในปูนเดียวกับการสร้างกรุงศรีอยุธยาเป็นอย่างน้อย สำนวนที่ใช้ในหนังสือเจืองมีที่ตรงและใกล้เคียงกับสำนวนในศิลาจารึกครั้งสุโขทัย (กลางพุทธศตวรรษที่ ๑๕ - ๒๐) และตรงกับสำนวนครั้งต้นอยุธยาในวรรณคดีไทยภาคกลางมากที่สุด (โองการแช่งน้ำ, สำนักพิมพ์ดวงกมล ๒๕๒๔, หน้า ๒๑๑)

สองฝั่งโขงถึงสองฝั่งเจ้าพระยา

อาจารย์ประคอง นิมมานเหมินท์ (ผู้อำนวยการสถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ศึกษาและวิจัย **มหากาพย์เรื่องท้าวบาเจือง** : **มหากาพย์สองฝั่งโขง** แล้วพบว่าวรรณกรรมที่มีตัวละครเอกนามว่า **เจือง** มีทั้งในกลุ่มชนชาติไทและชนชาติอื่น อาจแยกออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

ก. วรรณกรรมของชนชาติไท มีอย่างน้อย ๕ กลุ่ม คือ กลุ่มล้านนา, กลุ่มสิบสองพันนา, กลุ่มเชียงตุง, กลุ่มล้านช้าง และ กลุ่มไทดำในเวียดนาม

ข. วรรณกรรมของชนเผ่าอื่น พบในวรรณกรรมปากเปล่า ของชนเผ่าขมุและเผ่าสะเตียง

อาจารย์ประคองพบว่า ไทยได้ต้นฉบับโบราณเรื่องท้าวสูง ท้าวเจือง (หรือ“หนังสือเจือง”) เป็นอักษรไทยน้อยหรืออักษรลาวจาก เวียงจันทน์มาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ แล้วเริ่มถอดจากอักษรไทยน้อยให้เป็นอักษรไทยปัจจุบันครั้งแรกใน สมัยรัชกาลที่ ๕ ครั้งที่สองในสมัยรัชกาลที่ ๖ ครั้งที่สามโดย**มหาสิลา วีระวง** เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ - ๒๔๘๖

พระยาประชาภิจักรจักร (แช่ม บุนนาค) น่าจะเป็นนักปราชญ์ สยามคนแรกของกรุงเทพฯ ที่รวบรวมแล้วเรียบเรียงเรื่องท้าวสูงฯ จาก “ตำนานเจือง” ที่เขียนเป็นภาษาลาวออกเป็นภาษาไทย แล้วพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือ “วชิรญาณ” ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๒ - ๒๔๔๓ (สมัย รัชกาลที่ ๕) ต่อมาได้รวบรวมพิมพ์เป็นเล่มในชื่อ**พงศาวดารโยนก** มีดวงชาตาอยู่ด้วยว่า “เกิดวันอังคาร ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ ในปีเถาะ ฉอศก จุลศักราช ๔๓๖ เวลาไก่ลุ้ง” ตรงกับ พ.ศ. ๑๖๑๗

พระยาอนุমানราชชน คงจะเป็นนักปราชญ์สยามคนต่อมาที่เรียบเรียงเรื่องท้าวฮุ่งฯไว้เป็นส่วนหนึ่งของหนังสือชื่อ**เรื่องของชาติไทย** พิมพ์เผยแพร่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พิมพ์แจกในงานกุศลพระราชทาน ณ วัดปทุมวนาราม, พ.ศ. ๒๔๘๓) มีข้อความตอนหนึ่งว่า

“เจ้าขุนเจือง ในตำนานเมืองเงินยางเรียก ขุนเจียง ในตำนานสิงหนวัติเรียก ขุนเจื่อง เรื่องชื่อนี้ยุ่งเต็มที่ ชื่อตะกั๊กหมด ตำนานสิงหนวัติยังมีขุนจ่องว่าเป็นน้องขุนแพง ลูกขุนจอมผาเรือง พงศาวดารโยนกเป็นขุนซ่อง ว่าเป็นน้องขุนเจื่อง เพราะฉะนั้นขุนแพงกับขุนเจื่องอาจเป็นคนเดียวกัน”

ต่อมาพระยาอนุমানราชชน (เมื่อดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร) ยังเขียน “คำนำ” หนังสือเรื่อง**ท้าวฮุ่งหรือเจื่อง** ที่มหาสิลา วีระวงษ์ชำระแล้วพิมพ์เป็นเล่มเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ ด้วย มีสาระสำคัญว่าตำนานเจื่องเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในหมู่ชนชาวภาคพายัพ อีสาน และหลวงพระบาง เพราะมีหนังสือแต่งเป็นบทกลอนไว้อ่านฟังกันในเวลามิงาน เป็นอย่างฟังเทศน์เรื่องชาดกของภาคเหล่านั้น ได้ทราบต่อไปว่าขุนเจื่องมีชื่อปรากฏอยู่ในคำประกาศเทวดาในเวลาบวงสรวงประจำปี ณ ศาลเทพารักษ์หลักเมืองเชียงรายแต่โบราณเป็นลำดับองค์ที่ ๘ ชื่อ **“ขุนเจื่องฟ้าธรรมราช”**

พระยาอนุมานฯเขียน “คำนำ” เล่าต่อไปว่า เห็นพ้องด้วยกับผู้รู้กลางท่านเห็นว่าขุนเจื่องอาจเป็นกษัตริย์ละว้าหรือข่า เพราะดินแดนภาคพายัพเมื่อก่อนไทยยกลงมาจากถิ่นเดิมคือประเทศจีน ย่อมเป็นที่อยู่ของชนชาติอื่นมาก่อน ส่วนมากเป็นพวกละว้า ดินแดนหลวงพระบางสิบสองจุไทย และตลอดไปจนถึงก๊วยเจ๋งเป็นที่อยู่ของพวกข่า อันที่จริง

ช่ากับละว้า ถ้าพูดอย่างกว้าง ๆ ก็เป็นชนชาติเผ่าพันธุ์เดียวกัน จีนยังเรียกพวกละว้าหรือว่าที่มีอยู่ทางพรมแดนตอนใต้ของประเทศจีนว่า พวกช่าว่าอยู่ ถ้าเราเชื่อตามตำนานเมืองยองและพงศาวดารล้านช้างตอนเหนือเรื่องขุนบรมขึ้นไป ก็จะต้องเข้าใจว่าพวกช่าพวกละว้าเคยเจริญมีบ้านเมืองมาบ้างแล้ว หากภายหลังได้มาติดต่อกับคนปนกันเข้ากับชนชาติไทย พวกเหล่านั้นก็กลายเป็นไทยไป ส่วนที่ไม่กลายเป็นไทยก็ไม่ก้าวหน้า ก็แปรสภาพเป็นชนชาวป่าเขาเขาไม่มีบ้านเมืองมาจนทุกวันนี้ ถึงกระนั้นความสนิทสนมกันในระหว่างพวกช่ากับพวกไทยทางแคว้นหลวงพระบางจึงยังมีอยู่

ตามพงศาวดารล้านช้างกล่าวว่า มนุษย์นั้นออกมาจากน้ำเต้าปุงคือน้ำเต้าใหญ่ พวกช่าออกมาจากรูน้ำเต้าก่อน ตัวถูกความร้อนของเหล็กแดงซึ่งไซรูน้ำเต้า ผิวตัวจึงดำ พวกไทยออกมาทีหลัง ผิวตัวจึงขาว พระยาอนุমানฯ อ่างถึงสมเด็จพระมหาวิรวงศ์เมตตาเล่าให้ฟังว่า พวกไทยที่พลัดไปในหมู่พวกช่าเป็นไม่ต้องกลัวอด มีหาไม่พวกช่าเป็นต้องต้อนรับเลี้ยงดูเป็นอย่างดีเอง เพราะถือว่าไทยเป็นน้อง ถ้าไม่ต้อนรับเลี้ยงดูไทย เป็นผิดผีพ่อผีแม่ นิยายเรื่องคนออกจากน้ำเต้านี้ทางไทยใหญ่ก็มี นับว่าเป็นนิยายดีเรื่องหนึ่งสำหรับไทยที่พลัดเข้าไปในพวกช่า เพราะฉะนั้นขุนเจืองอาจเป็นกษัตริย์โบราณของพวกช่า พวกละว้าหรือเป็นกษัตริย์ไทยปนช่าปนละว้าก็ไม่รู้ได้ ขุนเจืองมีอำนาจมาก ใคร ๆ ก็อยากได้ไว้ในตำนานเพื่อขอให้เป็นกษัตริย์ของชาติตน และไม่เป็นความลำบากอะไรที่จะผนวกเข้าไปเช่นนั้น แต่ว่ากลับเป็นเรื่องยุ่งยากลำบากแก่ผู้ค้นคว้าในภายหลังที่จะต้องมาถกเถียงกันว่าขุนเจืองเป็นใคร มีความจริงทางประวัติศาสตร์เพียงใด

“คำนำ”ของพระยาอนุমানราชชนยังมีอีกว่า พวกช่าจรายหรือช่าเจืองซึ่งอยู่ทางทิวเขาบรรทัด พรมแดนประเทศญวนแถวอ้างว่าขุนเจือง

เป็นกษัตริย์ชาติของตน อาวุธวิเศษของขุนเจืองมีแล้แลดาบเจือง เป็นต้น พงศาวดารโยนกกล่าวไว้ว่ายังตกอยู่กับข้าพวกรนี้ พวกข้าจรายว่าขุนเจืองจะกลับมาเกิดใหม่ในสมัยศาสนาพระศรีอาริย์ เมื่อนั้นขุนเจืองจะกลับมาฟื้นฟูและประดิษฐานอาณาจักรเจืองขึ้นใหม่ให้มีอำนาจรุ่งเรืองยิ่งกว่าเดิม

กรณีขุนเจืองตายเพราะถูกพวกแมนกับพวกแกนช่วยกันรุมรบนั้น พระยาอนุমানอธิบายไว้ใน “คำนำ” ว่า แกนหมายความว่าเทวดา พระยาแกนได้แก่พระอินทร์ แมนก็มีความหมายว่าเทวดา กษัตริย์ของพวกแมนที่มารบกับขุนเจืองชื่อพระยาแมนตาตอกครอบฟ้าตาหยึดหรือตายีน หนังสือฝรั่งเรื่องหนึ่งอธิบายชื่อแมนตาตอกครอบฟ้าตาหยึดไว้ว่าเป็นเทวดาประจำเมฆ เลยทำให้สะกิดใจถึงชื่อมณฑลยูนนานของจีน ยูนนานแปลว่ามณฑลเมฆทิศใต้ จีนเรียกชนชาติต่าง ๆ ที่อยู่ตามป่าตามเขาในตอนใต้ของจีนว่าหม่าน และในแคว้นดังกล่าวก็ยังมีพวกที่ญวนแถวเรียกว่าพวกหม่านอยู่มาก ซึ่งในที่นี้หม่านเห็นจะหมายถึงพวกข้า เพราะฉะนั้นคำว่าหม่านจะเป็นคำเดียวกับแมนในเรื่องขุนเจืองได้บ้าง กระมัง โดยเหตุที่พวกแมนมีที่อยู่บนเขาที่สูง คำว่าแมนถ้าเป็นคำเดียวกับแมนในภาษาไทย ก็แปลว่าเมืองสวรรค์ ซึ่งตามธรรมดาต่อนึกว่าสวรรค์นั้นอยู่บนฟ้า คืออยู่ในที่สูง ผู้แต่งเรื่องขุนเจืองพูดไว้แห่งหนึ่งเมื่อกล่าวถึงท้าวเองกาเลือกหาภรรยาเรียกนางเมืองจันว่านางเมืองแมน เลยนึกเอาว่าพวกแกนจะหมายความว่าพวกไทยเดิม พวกแมนคือพวกหม่านตกลงเรื่องขุนเจืองไปรบกับพวกแมนพวกแกนก็รบกันป่วนเปี้ยนอยู่บนพื้นดินที่มีภูเขาใหญ่มากนั่นเอง ไม่ได้ไปรบกันในเมืองฟ้าเมืองแมนที่ไหน

พระยาอนุমানราชชนสรูปตอนท้าย “คำนำ” ว่า ผู้แต่งเรื่องขุนเจืองเห็นจะเป็นไทยชาวหลวงพระบาง

มหากาพย์ท้าวสูงฯพุ่งสู่ชาวโลก

อาจารย์ประคอง ยกย่องมหาสิลา วีระวง “นักปราชญ์ลาว” ว่าเป็นคนแรกที่ดำเนินการให้เรื่องท้าวสูงฯแพร่หลายสู่สายตาชาวโลกอย่างกว้างขวาง นับเป็นคุณูปการที่สำคัญต่อการศึกษาวรรณคดีของล้านช้าง

มหาสิลา มีนามสกุลเดิมว่า **จันทะนาม** เป็นลูกชานาบ้านหนองหมื่นถ่าน อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด (ในประเทศไทยปัจจุบัน) บรรพบุรุษสืบเชื้อสายมาจากชาวจำปาสัก

เกิดวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๘ (ตรงกับวันอังคาร ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๙ ปีมะเส็ง เวลา ๑๒.๓๐ น.)

เมื่อเป็นเด็กหัดอ่านหนังสือกับคนเฒ่าคนแก่ แล้วไปเป็นเด็กวัด ต่อมาบวชเป็นสามเณรเรียนหนังสือธรรมต่าง ๆ พออายุราว ๑๒ ปีก็สึกจากสามเณรเนื่องจากป่วย แล้วเข้าเรียนชั้นประถมในโรงเรียนสามัญที่บ้านทางหัว

ครั้นอายุ ๑๔ ปี บวชเป็นสามเณรอีกครั้งเนื่องจากบิดาเสียชีวิตแล้วย้ายไปอยู่วัดในตัวเมืองร้อยเอ็ด ได้เรียนหนังสือทั้งทางโลกและทางธรรม

ต่อมาสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (ขณะนั้นมีสมณศักดิ์เป็นพระเทพมุณี) ได้โปรดรับไปอุปถัมภ์ ได้เรียนปริยัติธรรมที่สำนักวัดปทุมวนาราม กรุงเทพฯ

พ.ศ. ๒๔๖๗ สอบได้เปรียญ ๓ ประโยค จึงขออุปสมบทเป็นพระภิกษุ แล้วสอบได้เปรียญ ๔ และเปรียญ ๕ ตามลำดับ หลังจากนั้นกลับไปเป็นครูสอนภาษาบาลีที่เมืองร้อยเอ็ด

พ.ศ. ๒๔๗๓ อายุ ๒๕ ปี ไปเวียงจันทน์กับเพื่อนและชาวบ้านหลายคน แล้วลาสิกขาที่วัดบ้านอุบมุง จากนั้นได้แต่งงานมีครอบครัวแล้วเข้าทำงานเป็นเสมียนที่หอสมุด และสอนหนังสือที่โรงเรียนบาลีวัดสี่สะเกด

พ.ศ. ๒๔๗๔ ย้ายไปสอนบาลีที่วัดจันทน์ซึ่งเป็นโรงเรียนสอนช่างศิลป์และเป็นหอสมุดด้วย ระยะเวลาเริ่มแต่งหนังสือต่าง ๆ

พ.ศ. ๒๔๘๓ เกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ได้เข้าร่วมขบวนการลาวอิสระของเจ้าเพชรราช ต่อมารัฐบาลฝรั่งเศสตามล่าจึงข้ามโขงมาลี้ภัยในประเทศไทย

พ.ศ. ๒๔๘๕ เข้าทำงานที่หอสมุดแห่งชาติในกรุงเทพฯ แผนกวรรณคดีภาคเหนือและอีสาน ค้นพบต้นฉบับวรรณคดีลุ่มแม่น้ำโขงหลายเรื่อง เช่น ท้าวฮุ่งท้าวเจือง อูรังคธาตุ เป็นต้น เริ่มศึกษาและชำระเรื่องท้าวฮุ่งหรือเจือง

พ.ศ. ๒๔๘๖ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ทรงพระกรุณาโปรดให้พิมพ์หนังสือเรื่องท้าวฮุ่งหรือเจือง ทิมหาสิลา วีระวงษ์ ศึกษาและชำระเพื่อเป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระศาสนดิลก (จิตเสโนเสน) พระครูวิโรจน์ (นพฺตุโร รอด) และในงานฌาปนกิจศพ พระมหารัตน์ รณัฐปาโล กับพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีโล ที่จังหวัดอุบลราชธานี ๑๐-๑๖ เมษายน ๒๔๘๖ (พิมพ์ที่โรงพิมพ์มิตรไทย เชียงสะพานข้างโรงสี ถนนบำรุงเมือง พระนคร)

พ.ศ. ๒๔๘๗ กลับเวียงจันทน์

อีกสองปีต่อมาเมื่อฝรั่งเศสยึดเวียงจันทน์ มหาสิลาภีก็ลี้ภัยมาที่ประเทศไทยอีกครั้ง แล้วลงสมัคร ส.ส.จังหวัดขอนแก่น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ แต่ไม่ได้รับเลือก ครั้นลาวได้รับเอกราชเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ จึงกลับไปอยู่เวียงจันทน์ตามเดิม แล้วเข้ารับราชการ

พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๑๘ เกษียณอายุราชการ แล้วได้รับเชิญให้รับราชการในอัตราจ้างพิเศษของกระทรวงธรรมการ

พ.ศ. ๒๕๑๘ - ๒๕๓๐ เป็นที่ปรึกษากรมคั่นคว่ำเรียบเรียงของกระทรวงศึกษาและกีฬา และเป็นที่ปรึกษาสถาบันคั่นคว่ำวิทยาศาสตร์สังคม

มหาสิลา วีระวง ถึงแก่กรรมที่บ้านคุ่มนาคำท่ง เวียงจันทน์ เมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๐ เวลา ๑๖.๐๐ น. ด้วยโรคความดันโลหิตและแผลในกระเพาะ รวมอายุได้ ๘๒ ปี

ชีวิตครอบครัวของมหาสิลา มีทายาท ๑๔ คน เป็นหญิง ๗ คน ชาย ๗ คน ไปศึกษาเล่าเรียนและอยู่ต่างประเทศ ๔ คน นอกนั้นอยู่ในลาว ธิดาที่เป็นทายาททางวรรณกรรมคนสำคัญปัจจุบันคือนาง **ดาลา กัลยา** และนางดวงเดือน **บุญยาวง**

งานสำคัญที่มหาสิลาเริ่มคือ (๑) หนังสือพิมพ์ **"ไผ่หนาม"** ซึ่งท่านเป็นเจ้าของและผู้อำนวยการ (๒) **สถาบันคั่นคว่ำประวัติศาสตร์** ในกระทรวงศึกษาธิการ โดยท่านเป็นผู้อำนวยการเอง

ผลงานสำคัญ ๆ ได้แก่ ตำราเรียนภาษาบาลี, พจนานุกรมของกระทรวงศึกษาธิการ, อักษรศาสตร์ลาว, ประวัติศาสตร์ลาว, วรรณคดีสาร (รายไตรมาส), พงศาวดารลาว ฯลฯ

(ประวัติย่อของมหาสิลา วีระวง ปรับปรุงมาจากหนังสือ **กาพย์กลอนสองฝั่งโขง : แบบแต่งกลอนไทยเวียงจันทน์** แบบแต่งกาพย์สารวิลาสินี รวบรวมโดย **สิลา วีระวงส์ เปรียญ**, จัดพิมพ์โดย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, เรือนแก้วการพิมพ์ กรุงเทพฯ, มิถุนายน ๒๕๓๗ / และ **ประวัติศาสตร์ลาว**, จัดพิมพ์โดย สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, พ.ศ. ๒๕๓๕)

ຂໍໂທດຫຼາຍໆ

ປຶ້ມຫົວດັ່ງກ່າວ ຍັງບໍ່ສາມາດນຳ
ມາເຜີຍແຜ່ໄດ້ ເນື່ອງຈາກຍັງບໍ່
ໄດ້ຮັບການອະນຸຍາດໃຫ້ເຜີຍແຜ່
ໄດ້ຢ່າງເປັນທາງການເທື່ອ...

ດ້ວຍຄວາມຮັກແພງ